

Suomalaisen diakonian historiaa uusissa kansissa

Mikko Malkavaara

Diakonia on kutsumustyötä. Diakonia Suomessa 1850–1944.
Diak tutkimus 5. Diakonia ammattikorkeakoulu. Helsinki 2022.
370 sivua.

Mikko Malkavaara, kirkkohistorian dosentti ja pitkäaikainen diakonia-alan vaikuttaja on aloittanut laajan hankkeen, josta on odotettavissa neljä erillisteosta. Hän hakee uutta näkökulmaa diakonian historian tarkasteluun historiatieteissä viime vuosikymmeninä nousseesta käsitehistoriallisesta tutkimusperinteestä. Hänen tarkoituksenaan on tutkia sekä diakonia-sanan merkityksiä ja käyttöä että diakoniaa ilmiönä, toimintana, asenteena ja ihanteena suomalaisessa yhteiskunnassa 1850–2020 välisenä aikana.

Historioitsija kun on, asian käsittely ei rajoitu sanojen ja tekstien keskinäisten riippuvuussuhteiden analyysiin. Malkavaara sijoittaa käsitteet ja käytön aikansa eri konteksteihin ja tapahtumahistoriallisiin yhteyksiinsä. Tutkimuksen keskiössä on Suomi ja suomalaisten diakoniale antamat merkitykset. Hän kuitenkin katsoo niitä tarpeellisissa kohdin kansallista katsetta laajemmasta perspektiivistä.

Luvassa on muhkea ja runsassisältöinen kirjasarja. Se on tutkimusta, joka antaa samalla antaa kattavan kokonaiskuvan diakonian kehityksestä Suomessa sekä sitä koskeneiden tutkimusten tuloksista. Ne Malkavaara tuntee läpikotaisin.

Sarjalle voi jo etukäteen povata pitkää käyttöikää monenlaisten lukijoiden käsissä. Malkavaaran kunnianhimoinen diakoniasarja on tervetullut ja hyödyllinen ilmestys. Kirjoittajan pitkä kokemus ja ura tieteenekijänä, historioitsijana ja diakonia-alan monialaisena tuntijana tekee sarjasta sisällöllisesti merkittävän.

Tämä näkyy jo sarjan ensimmäisessä osassa ”Diakonia on kutsumustyötä. Diakonia Suomessa 1850–1944”. Ajankuva on kattava. Tekijä kiteyttää upeasti erilaisia painotuksia ja esimerkiksi kirkkopoliittisia suuntauksia. Diakoniatyön kehittyminen linkittyy Malkavaaran käsittelyssä myös yhteiskunnallisiin oloihin. Keskeiset tapahtumat, kannat ja linjat kuten laitosdiakonian ja seurakuntadiakonian erot esitellään helposti hahmotettavassa muodossa.

Yksi Malkavaaran kiinnostavista tuloksista onkin se, millä tavalla keskenään kilpailevat diakoniamallit vaikuttivat diakonian käsitteen sisältöön. Saksassa diakonia ymmärrettiin sisarkodeissa asuvien diakonissojen eli sisarten toiminnaksi. Suomessa taas 1890-luvun käänteeseen myötä seurakunnallistunut diakonia ei voinut hahmottaa samalla tavalla. Diakonia-sana alkoi siksi kuvata Suomessa työmuotoa.

Malkavaara osoittaa hyvin, miten alkuvaiheissa yksi keskeinen kysymys oli sisälähetyksen ja diakonian välinen suhde. Aikaa myöten diakonia alkoi tarkoittaa ”yhä selvemmin seurakunnassa tai muuten kristillisen uskon motivoimana tapahtuvaa auttamistyötä, joka jakaantui lähinnä sairaanhoitoon ja sosiaaliseen huoltoon – –”. Diakonia-sanana raamatullinen sisältö kuljetti samaan aikaan toiseen suuntaan eli ajatukseen diakonista seurakuntapalvelijana. Malkavaara kiteyttää, että ”ristiriitaan ei kuitenkaan kiinnitetty huomiota vaan diakonia yritettiin selittää köyhien auttamisen ja ”pöytäpalvelun” avulla.” Käytännössä 1920-luvun alkupuolella diakonia merkitsi yhtä aikaa sekä laaja-alaista seurakunnan palvelua että kapeammin kristillistä laupeudentyötä, mikä seurakunnissa ajateltiin enimmäkseen sairaanhoidoksi.

Toisen maailmansodan kokemukset antoivat sysäyksen kirkkolain muutoksiin 1940-luvulla. Niiden yhteydessä diakoniasta ja diakonissan tai diakonin viran perustamisesta tuli seurakunnille pakollista. Samassa yhteydessä määriteltiin diakonian sisältö ja suhde muuhun huoltotyöhön. Malkavaaran mukaan ”joiden hätä on suurin tai joihin muu avustustoiminta ei ulotu” vaikiintui suomalaisiksi diakonian perusmääritelmäksi”.

Ensimmäisen osan johdantoluvussa lukija saa käsityksen diakonian historian tutkimuskentän painotuksista ja käsitehistorian suuntauksista. Malkavaara kirjoittaa hyvin näkyviin myös omat lähtökohtansa ja käsityksensä John. N. Collinsin tutkimusten merkittävydestä. Lukija jääkin jännityksellä odottamaan, mitä uusia ja yllättäviä analyysyjä kirjoittaja tekeekään sarjan jatko-osissa, jolloin tarkastelu etenee lähemmäs nykyaikaa ja kauemmas paljon tutkituista alkuvaiheista.

Diakonia on kutsumustyötä -teoksen johdanto palvelee sekä koko kirjasarjaa että ensimmäistä osaa. Ratkaisu on ymmärrettävä ja perusteltu. Toteutus sen sijaan hetkittäin unohtaa lukijan, joka olisi kaivannut koko sarjan ja käsillä olleen teoksen johdannon selkeämpää erottelua. Myöhemmin ilmestyvät teokset ovat tässä lukijaystävällisempiä, koska sarjaa koskevaa esittelyä niissä ei ole.

Kysyä voi, noudattaako diakonian käsittehistoria muun diakonian tutkimuksen piirtämiä taitteita ja jaksotuksia, joita Malkavaara esityksessään seuraava. Onkin jännittävä nähdä, kulkevatko käsitteet ja totutut jaksotukset tulevissa teoksissa käsikädessä vai johtaako käsittehistoriallinen analyysi kenties uusiin ajallisiin painotuksiin. Pohdittavanaan jää niin ikään käsitteen ja toiminnan suhde: kumpi edelsi kumpaa vai olivatko ne aina tai useimmiten yhtä ja samaa, samanaikaista muotoutumisprosessia.

Toivottavasti tulevissa osissa Malkavaara kertoo enemmän lähteiden valinta- ja käyttökriteereistä. Sukupuolen näkökulmasta asiaa tarkatessaan huomaa, että ensimmäisessä teoksessa käytetyistä lähdeteksteistä noin kuudesosa on naisten tai naisoletettujen kirjoittamia. Esimerkiksi Charlotte Molinin ja Jenny Ivalon monet kirjoitukset ovat jääneet pois. Lukijaa mietityttää myös, mitä diakonia-käsitteen käytön ja ilmiön tutkimiselle merkitsee se, että teoksessa naisten tekstejä esitellään vanhaan, toisenlaisin kiinnostuksenkohteiden näkökulmasta kirjoitettuun tutkimukseen nojautuen. Tekstissään Malkavaara toki kiinnittää huomiota diakonia-alan sukupuolittuneisuuteen. Muun muassa sivulla 83 hän toteaa, että juuri naiset käynnistivät diakoniaa koskevan keskustelun 1880–1890-lukujen taitteessa.

Malkavaaran teos piirtää hienosti näkyviin, miten monilla eri kirkollisen elämän foorumeilla diakonian ideasta ja käsitteen merkityksestä neuvoteltiin, jopa kamppailtiin. Se ei ollut yksin miesvaltaisen päättäjän- tai pappisjoukon asia. Myös monet päätösvallan ulkopuolella olleet naiset ja diakoniatyötä toteuttaneet sisaret olivat asiassa aktiivisia. ”Diakonia on kutsumustyötä” on luopaava avaus sarjalle, jolle odottaa pikaista jatkoa.

Marjo-Riitta Ruuska